

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 8

4 Օգոստոս 1896

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատշ և թի ճառարէսի թիւ 20

1896

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Գետնադամբանք Հոռմայ.
- 2 Վարդապետութիւն ԺԲ. Առաքելոց — Ս.Վ.Ն
- 3 Աստղաբաշխական.
- 4 Երկրաբանական.
- 5 Ակնարկ մը Ս. Իգնատիոսի քղրոց վրայ:
- 6 ՎԱՐՔ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ — ՅՈՎՀ. Վ. ԱԲԷԼԻԱՆ:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Եօթներորդ Տարի

թիւ 8

1 Օգոստոս 1896

Ա.

Գետնադաւքանք Հռովմայ

Քրիստոնեայ ննջեցելոց գերեզմանք՝ Եկեղեցւոյ նախկին աւուրց մէջ Հանգստարանք անունն կրած են. ինչպէս նաեւ Յոյնք նոման բառիւ կը կոչէին Ննջարանք, (Koimítirion), նրնջել բայէն հետեւցունելով. այսպէս ցարդ եւ 'ի մեզ եւ 'ի նոսա կը վարին Ննջեցեալ եւ Հանգուցեալ բառք:

Հանգստարանք ընդգիտնեայ փառարներ էին Դամբան կոչմամբ կամ Դամբարան, եւ կամ գետնին երեսն՝ Շիրիմբ եւայլ յորջորջմամբ, եւ կամ խառն իմաստիւ:

ԳԵՏՆԱ.ԴԱՄԲԱՆԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ. — Դիտենք 'ի պատմութենէ զի 'ի հնունն նոյն իսկ առ հեթանոսք գերեզմանք ամենէն սրբազան արձանքն էին կրօնից. բաց 'ի խոնարհ ըստրուկէն՝ զորս հասարակաց փոսերու մէջ կը թաղէին՝ ամենէն աղքատն անգամ 'ի կենդանութեանն կը ջանար իւր ընտանեաց համար առանձին թաղ մը՝ կամ իւր վիճակին պահանջման համեմատ տեղ մը ունենալ. այսչափ խառնակ թաղումներէ կ'ըզուշանային: Այսպէս էր հեթանոս Հռովմ ալ, այսպէս եւ նախկին Քրիստոնեայք սոյն քաղաքին: Եկեղեցին կը հրամայէր հեթանոսաց զիականց հետ չխառնել իւր զաւակաց նշխարքն. հռովմէական մեծատունք՝ որք փութացած էին 'ի Քրիստոս՝ աւետարանական հաւատարութեան սիրով իրենց ըստ՝ մարմնոյ

խեղճ եղբարց առատաձեռն նուիրեցին սեպհական դամբարանքն, ստորերկրեայ հանգստարանքն: Այսպէս հրապարակի մը մէջ՝ եւ երբեմն ընդարձակ տարածութեամբ՝ ուր ժամանակ մը միայն մեծատուն ընտանեաց վախճանեալք կամ իրենց ազգականաց եւ բարեկամաց դիակունք պիտի հանդէին, կատարեալ հասարակաց դերեզմանք կը բոլորէին. ընդհանրապէս կեդրոնավայրն Մարտիրոսի մը հանգստարանն զանուելով՝ Նոյն հրապարակաց շրջափակ որմն եւ շրջանակի ուղիքն եւ սրահ՝ իրենց պատերուն մէջ կ'ընդունէին վերէն դէպ 'ի վար երկու եւ երեք յարկ հանգստանոցաց:

Այնչափ բազմաթիւ էին այս գերեզմանք՝ զի Michel de Rossi նախնական զեանադամբաններէն Լուկինեան կոչեցեալն հաշուելով կ'ըսէ. հարիւր ոտք երկայն եւ հարիւր ութսուն լայնութեամբ կալն երկու հազար գերեզման կրնար պարունակել:

Սոյն հաշուով կը հետեւցունեմք, որ եթէ առ հազար քսռակուսի 395 երորդ մասն առնումք՝ ենթադրելով միայարկ դամբարան մը, կ'ունենամք հազար մեզրի սրահ մը. թող զի շատ սնգամ երկայարկ եւ եռայարկ են զեանադամբանք: Քանի՞ ուրեմն անդ պարուրուած գերեզմանաց թիւն:

Հալածանաց ժամանակ մանաւանդ երթալով կ'ընդարձակէր այն ներքնուղեաց տարածութիւնն. վասն զի «գերեզմանաց յարգանքն» զոր օրէնք կը հրամայէին, նոյն խակ հեթանոս Հռովմայ, յապահովի կը կացուցանէր Քրիստոնեայքն: Այս օրինաց զօրութեամբ կը տեսնեմք որ ամենահին քրիստոնեայ դամբարանք՝ հրապարակի կամ հառարակաց ուղւոյն վրայ ներքստմուտ սանդուխ մը կամ ճակատադիր ունին: Մուտքն կամ պարուսնակածն ծածկելու հարկ չէին տեսներ:

Որչափ ալ մեծատուն ընտանիք առ հասարակ հաւատադեալ Եղբարց առատասիրտ նուիրած էին իրենց սեպհականութիւն եղող թաղն, սակայն միշտ իրենց անուամբն կը յիշուէր. մինչեւ որ ժամանակն սահելով տեղւոյն զլուին յանուն իւր հօտին իբր հասարակաց սեպհականութիւն կ'ընդունէր զայն: Այսպէս եղաւ Սրբուհւոյն Կեկիլեայ դամբարանն, ուր կը հանդէսէր ինքն, եւ որ Կեկիլեանց սեպհականն էր. երկրորդ դարուն վերջերն նուիրեցին զայն Զեփիւռինոս հայրապետին, զոր յանձնեց Կալիստեայ սարկաւաղին խնամոց: Այս առաջին սեպհականութիւնն եղաւ Եկեղեցւոյ: Այս սովորոյթ միայն Հռովմայ

մէջ չէ. Մաւրիտանիոյ Կեսարիոյ մէջ դռնուած կճեայ արձա՜ն
նազիրն նոյնն կը վստահացունէ. այսպէս.

Aream at sepulcra cultor Verbi contulit
Et cellam struxit suis cunctis sumptibus.
Ecclesiae sanctae hanc reliquit memoriam.
Salvete Fratres puro corde et simplici
Evangelium vos sates Sancto Spiritu.

«Ձկալս 'ի գերեզմանս պաշտօնատար Բանին ետ
«Եւ զսենեակս կառոյց յիւրոց արդար վաստակոց.
«Եկեղեցւոյն սրբոյ զայս եթող յիշատակ.
«Ողջոյն Եղբարք 'ի սուրբ սրտէ միամիտ
«Եւեկալիոս ողջոյն տայ ձեզ Սուրբ Հոգւով»

Զեկիւրդինոս Հայրապետ Կեկիւեանց նուէրն ընդունելով՝
կը յանձնէ զայն Կալլիստոսի. որ ապա յաջորդելով նմա աւելի
խնամք կը տարածէ քրիստոնէական այդ բնակարանին վրայ,
որ աստեայց եւ անտեայց հանգստարանն էր սուրբ հօտինս Իր
յաջորդն Փաբլիանոս՝ Գ դարուն կիսուն մօտ կը բամնէ զայն
մատանց՝ եւ իւրաքանչիւր մասն առնձին սարկաւաղի մը կը
յանձնէ. Այս նոր կազմութիւնն մինչեւ 257 թուական կը տևէ.
յորում Վաղերիանոս կայսեր հալածանքն սկսելով, մահու չափ
կ'արգելուի Գետնադամբանաց մուտքն Քրիստոնէից. Ա. փրկէի
հիւպատոսն առ Կիպրիանոս խօսելով կ'ըսէ. «Կայսերք գերեզ-
մանաց ժողովքն եւ մուտքն արգիլեցին. որ ոք այս կենդա-
նորար օրինաց հակառակի՝ զլիապարտ է»:

Եւ Եգիպտոսի իշխանն առ Դիոնիսիոս Աղեքսանդրացի
այսպէս կը խօսի. «Ոչ ձեզ եւ ոչ այլոյ ումեք օրէն է գերեզ-
ման կոչեցեալ վայրերն ժողովել կամ մտնել» Քրիստոնեայք
ջանացին այդ արգելքն բառնալ տալ. այդ ժամանակին աշխա-
տութիւնք են Կալլիստեան դեանադամբանաց ծածուկ մուտքն,
'ի հարկին ապահովելու համար զեղբարս. Այդ ժամանակ դարձ-
եալ զլիաւոր Սրբարանաց մեծագոյն մասին աստիճաններն
խորտակեցին եւ մուտքն որմով ծեփեցին. որով անդէտն կամ
անհաւատ անկարող էր գտնել զայն:

Վաղերիանոս որդին Գալլիենոս Շ60ին զաղար տուաւ հաւածանաց եւ քրիստոնեայ հասարակութեան հրաման տուաւ տէր լինել կրօնական սեպականութեանցն. այսինքն է Գետնադամբանաց Գալլիանոս յաջորդք մինչեւ Աւրելիանոս վերջին օրերն՝ ամենքն ալ քրիստոնեայ հասարակութեան տրուած այս աղատ սեպականութիւնքն յարդանօք պահեցին. եւ նոյն իսկ Աւրելիանոս վերջին օրերուն Քրիստոնէից դէմ հալածանք հռչակելովն հանդերձ՝ այդ դամբարանաց ձեռք չմխեց Դիոկլետիանոս օռջի տարիներն չատ նախատաւոր երեւցաւ Եկեղեցւոյ, եւ Քրիստոնեայք կարծելով թէ ընդերկար խաղաղութիւն չնորոգած է իրենց՝ սկսան հին եկեղեցիքն քակել եւ նորանոր շինել, մեծ եւ գեղեցիկ. նոյն խնամքն ցոյց տուին նաեւ Գետնադամբանաց՝ իրենց գերեզմանաց նկատմամբ. Սոյն ատեն Մարկելլինոս հայրապետին ստրկաւազն Սեւերոս՝ Կալլիստեան գերեզմանաց մէջ կրկին խցեր չինեց երդէն լուսամուտներով:

(Շարալարելի)

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Շարունակութիւն անցեալ բուհն եւ վերջ

Գ

Ինչպե՞ղական Գրչաց Ս. Աբերկիոսի կենսագրութիւնն
իր տապանագրին քաղուած է:

Լուսահոգին Ab. Duchesne, Revue des Questions historiques հտ. ԼԴ, էջ 22... (1883) մէջ իրաւամբ ըսաւ՝ թէ Ս. Աբերկիոսի Դամբանագիրն՝ ընդանդական կենսագրաց զրոյց հիմն է. Կարծեմք մեք ըստ այսմ՝ թէ յետագայ ժամանակաց կենսագրողք՝ Արձանագրիւ մէջ Աբերկիոսի 'ի Հռոմ երթալն եւ զինքնակալն եւ զԴիոկլետիանոս տեսնելն կարգալով, համարած են՝ թէ յինքնակալէն ինքն 'ի Հռովմ կոչուած ըլլայ յերապոլեայ (յերոպոլեայ):

Եւ որպէս զի պատճառ մը տան այս կոչման, ինքնակալին՝ որ է Մարկոս Աւրելիոս՝ անոր սքանչելագործութեանց համբաւն առնուլն եւ 'ի բժշկութիւն իր ետեւէն պնդադեպաճաններ զրկելով առ ինքն հրաւիրելն ցոյց տուած են։ Ապա հետեւանք էր ճանապարհն եւ դարձն նկարել եւ մահն։ Եւ զի յայտնի է թէ ժողովրդեան բերանն աւելի տարածութեան յանդելով՝ Դրչին ալ վրայ պիտի աղղէր։

Եթէ բիւզանդական վարուց զրչաց զրածն ստոյգն է՝ Եւստրիոս անշուշտ պիտի յիշատակէր։ Վասն զի իր եկեղեցական Պատմութեան մէջ Փոիւղիոյ հաւատացելոց վրայ շատ անգամ կը խօսի, կը յիշէ քրիստոնեայ զրիչքն եւ շատ եւս հատուածներ կը քաղէ։ Այս լռութիւն ուշադրաւ է, վասն զի 'ի միում 'ի հատուածոց կը յիշատակէ զԱբերկիոս Մարկեղոս, որ նոյն ինքն է Մերոյս հետ։ Եթէ բիւզանդական զրչաց հոչակած սքանչելագործութիւնք ստուգիւ այդպէս էին՝ Եւստրիոս չէր կարող զանց ընել։

Բարիդի 1484 թիւ ձեռագիրն՝ զոր Ab. Migne եւ Բուլանդեան Հարք տպագրած են, կ'ըսէ։ Աբերկիոս իր քաղաքին մէջ ուղելով զժողովուրդն կոոց պղծութիւններէն ազատել, քուրմք եւ քրմապետք կը յուղեն զամբոխն։ Նոր հրաշք եւ սքանչելիք, վերստին խաղաղելու համար զխառնաղանձն։ որով բաղմութիւնք կը դառնան 'ի հաւատս։ Հոչակն հետեւոր քաղաքներէ լսուելով՝ պէսպէս ախտաժէտք եւ ցաւաղարք կուգան յոսս Սրբոյն ատողջութիւն հայցելով եւ դառնալով 'ի հաւատս։ Աստ կուրի մը բժշկութիւն կայ։ Փռիւգեյլա Եսքսիքիանոս աշուն կին մը, Մայր Պոպլիովնի։ այս այր Մարկոսի Աւրելիոսի եւ Լուկիոս Վերոսի արքունեաց մէջ մեծ համբաւ ունէր։

Տեսէք թէ ինչպէս մեղմիւ կ'ըսկսի Կենտաղիրն Սրբոյն հոչակն տարածել։ եւ որպէս զի իր առաջադրեալ նպատակին զիւրաւ մօտենայ՝ Պոպլիոսի՝ Արքունեաց բարեկամի ծանօթութիւնն կը հնարի։

Պոպլիոսի մայրն Փոիւղեյլա սքանչելիքն տեսնելով կը հաւատայ, եւ այլ կանայք ընդ նմա։ Որդին ապա ուրեմն հասնելով կը գտնէ զԱբերկիոս, եւ երկար խօսակցութեան կը մտնէ անոր հետ։ Որոյ կը յաջորդէ ջերմկաջրաց հրաշքն, 'ի պէտս հիւանդաց։ (զիտեի է զի երկիրն առատ է այդ ջրովք)։ ապա սատանային երեւումն, այսահարի մը բժշկութիւնն։ Դեռն ելլե-

լով 'ի մարդոյն՝ կ'ըսպառնայ Սրբոյն 'ի Հոռով տանել զնա, ինչպէս կ'ըլլայ քիչ յետոյ:

Ապա կը դառնայ պատմագիրն Մարկոսի Աւրելեայ աղջկան՝ Լուկիլայ՝ որ Լուկիոս Վերոսի խօսեցեալ էր՝ այսահարեւելուն, մինչ Լուկիոս յԱնտիոք էր. որով եւ յԵփեսոս Սրտեմիդեայ աստուածուհւոյն տաճարին մէջ կատարուելիք հարսանիքն կը խափանուի: Մարկոս եւ Լուկիլոս համաձայնած էին իրարու հետ՝ զի մին զգուստրն տանի հոն, եւ միւսն հոն գտնուի՝ ընդունելու համար: Վերջապէս պեւն աղջկան բերնոյն կը յայտնէ՝ զի միայն Նրապոլսի (Նրոպոլիս) Արեւիկոսի հրամանաւն կրնայ բուժիլ: Մարկոս Աւրելիոս՝ Կուռնելիանոս եւ Նեքստինիանոս (վերոյիշեալն) քաղաքապետաց ձեռամբ 'ի Հոռով կը կոչէ զՍուրբն: Կենսագիրն յիշելով՝ զի յԱրձանագրին Դշխոյն խօսքն ալ կայ, զԱւրելիոս կը հեռացունէ 'ի Հոռոմայ եւ 'ի Հռենոս կը զրկէ ընդդէմ բարբարոսաց, որով Փաւստինէ կ'ընդունի զինքն: Ըզբամբիչն բժշկելով 'ի վարձ՝ իւր քաղաքին մէջ բաղանիս կանգնել կուտան եւ երեք հազար քող ցորեն տարեկան պարգեւ:

Տապանագրին Արքայ եւ Դշխոյ (քամբիչն) բառերէն վրիպելէն յետոյ՝ Կենսագիրն քանի մը տողն կը զաղափարէ եւ կ'ընդարձակէ: Ըստ այսմ յատուկ նաւ մը՝ որ պատրաստական կ'ըսպասէր նմա՝ եօթն օրէն կը հասնի 'ի Սիրիա: Նախ յԱնտիոք կը մանէ, ապա յԱպամէա եւ յայլ քաղաքս, եւ զհերձեալս կը միաբանէ: Վասն զի՝ կ'ըսէ Գրիչն, այն ատեն Մարկոսն հերետիկոսութիւնն կը տիրէր. ուստի անցեալ ընդ Եփրատ եւ 'ի Մծրին եւ 'ի շրջակայս կը հաստատէր զԵկեղեցիսն: Վիմաքանդակն այսպէս է.

Եւ ընդ դաշտն Սիրիոյ եւ ընդ ամենայն քաղաքս՝ ընդ Մծրին,

Անցեալ ընդ Եփրատ, եւ ընդ ամենայն տեղիս ընկեր Պաւղոսի եղեալ ինձ հաւատարիմ: Հաւատք յամենայնի առաջնորդիս,

Եւ մատուցին կերակուր յամենայն տեղիս գճուկն աղբերաց:

Ամեն տեղ նոյն եւ մի կերակուրն զՁՈՒԿՆ՝ (ԻսթիՍ). — Յիսուս, Քրիստոս, Աստուծոյ, Որդի, Փրկիչ:

Արձանագրին գրիչն 'ի Հոռմէ դարձին՝ եւ յայց ելլելուն արեւելեան Եկեղեցեաց՝ հերետիկոսաց խօսքն չընեւ, եւ ոչ իսկ Թեթեւ ակնարկ մը: Աստ երկու խորհուրդ կը ծնանին 'ի մեզ:

մին՝ Երզոյս քան զԱբերկիոս չատ հին լինելն, երկրորդ՝ զի Կենսագիրն Սրբոյն Կեանքն քաղելով սոյն արձանագրութենէն՝ զոր Աբերկիոս 'ի զարդ իւր գերեզմանին 'ի հնագունէն օրինակել տուած էր անունն յաւելլով, չէր ըմբռնած ոչ իմաստն, ոչ արժէքն:

Դառնալով մեր խօսքին. Աբերկիոս՝ ըստ Կենսագրաց առ երախտագիտութեան Առաքելանման կը կոչի 'ի Մծբին եւ 'ի Միջագետս. եւ ապա Կիւրիկիոյ՝ Լիկառնիոյ եւ Պիսիդիոյ վրայէն կը դառնայ յԵրապոլիս. այսինքն յԵրոպոլիս:

Ձարմանալի չէ բնաւ զի զԶուկն բնաւ յիշած չեն Կենսագիրք. վասն զի Զկան խորհրդաւոր իմաստն դիւրին չէր գրտնել այն ատեն:

Արդ յայտնի է՝ զի Վարուցս գլխաւոր մասին պատճառ Արքայ եւ Բամբիլն բառերն են Արձանագրին, որոց խորհրդական իմաստ ունենալն Կենսագիրք չեն երազած:

Դ.

Ո՞ր դարուն գրուած է Տապանագիրն.
ԶՈՒԿՆ (ԻսթիՍ) 'ի Քրիստոնէից իբր խորհրդական
նշան ընդունուելուն պատճառք

Աղեքսանդրու տապանաքարին գրութեան ժամանակն ըսինք 216 կամ 215, իսկ Աբերկիոսին՝ քան զայն հնագոյն. ո՞ր թուին ուրեմն Քաղաքն որոշեցինք. զի Երապոլեայ Եպիսկոպոս էր Ս. Պապիոս, մինչ Երապոլեայ Ս. Աբերկիոս. որով մին միւսոյն յաջորդն չէ: Եւսեբիոս՝ Եկեղեցական պատմութեան մէջ Դպր. Ե, ԺԶ, յիշատակարան մը կ'աւանդէ՝ քանի մը հատուածներով, գրեալ ընդդէմ Մոնտանեանց՝ Անանուն անձէ մը, Աբերկիոս Մարկեղոսի ձօնուած:

Անոնց առաջնոյն մէջ կը կարդամք՝ Թէ ինչպէս Գաղատիոյ Անկիւրիոյ Երիցունք, կ'աղաչեն զԱնանունս եւ զԶօտիկոս, զի Մոնտանեան հերետիկոսաց զէմ ուսուցածնին՝ զրով թողուն հաւատացիւցի. Ոտրի քաղաքն՝ որոյ Եպիսկոպոսն է Զօտիկոս, եւ Երոպոլիս քաղաք՝ Սիննադայ ստորակարգեալք են: Ուստի գիտնալով՝ որ Երապոլիս Եպիսկոպոս էր Տապանագրիս փորադրել տուօղն Աբերկիոս՝ չատ հաւանական է՝ զի Աբերկիոս Մար-

կեղոսի հետ նոյն անձն ըլլայ։ Սա ինքն էր առ Անանունն՝ զայս ամենայն զրեւ հրամայողն. որով եւ Աբերկիոսի ծանր տարիքն կը հասկցուի։

Մոնտանեանց դէմ գրուած այս գրոց թուականն երկրորդ դարուն վերջի տառնեկին սկիզբն է՝ թէ երրորդ դարուն առջի տառնեկին վերջն, համաձայն չեն գրիչք։ Աբերկիոսի առաջա- նաքարին եւ Աղեքսանդրու զամբանին գրերն բաղդատելով՝ առաջինն պէտք է ընդունիլ կարծեմ։ Այլ զի կրկին յիշատա- կարանացս գրոց տարբերութիւնն եւեթ՝ թէպէտ եւ մի եւ նոյն աշխարհի՝ մեծ կշիռ մը չէ մեր համոզմանն, ուստի ուրիշ ա- պացոյց յառաջ բերեմք նոյն Եւսեբեայ յիշատակեալ զլիէն։ Մաքսիմիլիա կին մարդարէն՝ Մոնտանեանց համար պատուա- կանն՝ ըսած էր, թէ յետ մահուս մեծ մարտ պիտի յառնէ։

Թէ ինչ էր եւ ինչպէս այս տեսութիւնն, մեզ համար քննութեան կարեւոր չէ։ Անանունն ընդդէմ Մոնտանեանց խո- սելով՝ այլ կնոջ ըսածին ստութիւնն կը խայտառակէ։ Աւելի քան զերեքտասն ամ՝ կ'ըսէ Անանունն՝ սահած են ցայսօր, եւ ոչ ուրեք՝ ոչ հասարակ եւ ոչ առանձնական ռազմ մղուած աշխարհի. այլ մանաւանդ յարատեւ եւ հաստատուն խաղա- ղութիւն շնորհուած է ողորմութեամբն Աստուծոյ՝ Հաւատա- ցելոց։ Այդ երեքտասան տարիք՝ Կոմմոդայ Հռոմայ Ինքնա- կալին իշխանութիւնն թուի մեզ. եւ Անանունն՝ զիւր գիրս ընդդէմ Մոնտանեանց հրամանաւ Աբերկիոսի գրած է ընդ կար- ճառօտ իշխանութեամբ Յամատին Եւլիոսի։

Մարկոս Աւրելիոս 180 մարտ 17ին մեռնելով 'ի Սիրմիոս, ըստ Տերտուղիանու, Զատագով. Ին, Կոմմոդոս սկսաւ տիրել. որուն օրով եւ ոչ ինչ՝ բայց 'ի խաղաղութենէ։ Այսպէս անցաւ իր ժամանակն 180էն մինչեւ 192 զեկտ. 31. մանաւանդ Քրիս- տոնեայք՝ 'ի մեծի խաղաղութեան էին։ Որով կը հետեւի՝ թէ Անանունիս գրութիւնն՝ 193ի առջի ամիսներուն մէջ է. զի կ'ըսէ՝ թէ Մաքսիմիլիայ մահուանէն մինչեւ այն օր՝ երեքտա- սան տարիէ աւելի անցած է։ Եւ դարձեալ՝ զի Հռոմէական իշխողաց մէջ բաց ի յայս ժամանակէ՝ զժուարին է յոյժ երեք- տասան հաստատուն խաղաղութեամբ տարիներ զտնել, առանց հառարակաց կամ առանձին վրդովման եւ քրիստոնէից դէմ հա- լածանք հրատարակելու, ուստի կը վստահացունեմք մեր խօսքն. զի Կոմմոդոսի ժամանակէն աւելի պատշաճն չեմք կարօղ զտնել։ Այս կերպով Մաքսիմիլիայ մահուան թուականն ալ կը զտնեմք։

Անանուն զրչին՝ Երրորդ դրոյն մէջ՝ ընդդէմ Մոնտանեանց ցոյց տրուած Կայրոսի եւ Եւմենեան Աղեքսանդրի Վիայական մահն, Մէանդրոս գետոյն վրայ, յԱպամէա քաղաքի, (Եւսեր. յիշ. տեղն) այս Երեքտասանամեայ խաղաղութեան դէմ չէ, թէ-սլէտ եւ նոյն ժամանակ կատարուած. զի ընդհանուր եւ սաշ-տոնական չէր այդ հալածումն, այլ խաղաղութիւնն:

Դառնալով մեր խնդրոյն՝ ըսեմք. Արձանագրիս քանդակ-ուած ժամանակին չէնք չեն այդ Երզնի ամեն տողերն ըստ Վարդապետութեանն եւ Ջուկն բառին խորհրդական նշանակու-թեամբն. Աբերկիոս՝ ուր իր անունն գրած է՝ այդ տողն աւ-րուած է: Ուստի հնագոյն է քան զՍ. Աբերկիոս այդ Արձանա-գիր, եւ օրինակութիւն է իր ըրածն. որով մինչեւ երկրորդ դա-րուն կէսն՝ յետս դիմել հարկ է անհրաժեշտ:

Աւտոնի մէջ գտնուած Պատտորիոսի Տապանագրին մի եր-կու տողքն աստ ընթերցողաց աչքին առջեւ կը զննուի, յորմէ կարեւոր քննութիւն կրնամք հետեւցունել մեր խնդրոյն նկատ-մամբ.

Փրկչին սրբոց զքաղցր առեալ կերակուր

Կեր որպէս նքքեալ զՋուկն կալեալ 'ի յափին:

Ջուկն, ձեռնամած ցանկացայ, Տէր, ո' Փրկիչ.

Արժանեա, Մայր աղէ առից զքեզ աղերսեմ զմեռելոց յոյս:

ՋՋուկն կալեալ 'ի յափին խօսքն՝ ոչ միայն հին հաւատա-ցելոց զՍրբութիւն յափն ընդունելոյ սովորութիւնն՝ այլ եւ Ս. Ճաշակին մատչելու արժանաւորութեան նշանն ցոյց կուտայ: Ս. Յաւերժունին կ'ըսէ. Ձեռնամած ընկալայ. իսկ Ս. Կիւրեղ Երուսաղեմացի կ'ըսէ. Ձախ ավին՝ աջոյն տակ զնել որոյ վրայ է Փրկչին մարմինն: Այս տողերու մէջ տեսնուած Ջուկնն, 'ի նշան Ս. Ճաշակին, յառաջ եկած ըլլայ դուցէ՝ Հաւատացելոց ձկան նշան մը ընդ իւրեանս կրելէն եւ 'ի մերձեանալն 'ի Ս. Խորհուրդս՝ ցոյց տալէն. 'ի նշան Մկրտութեամբ սրբուած լի-նելոյն. ինչպէս ըսինք քիչ առաջ (1):

Հեթանոսաց հիւրասիրական նշանք եւս ձկան ձեւով էին.

(1) Յիշեալ տողերուն Մայրն՝ Կոյս եւ Մայրն եւ Մայրն եւ Ջուկն եւ Փրկչն կոչական են: Լոյս Դեմէլը ե Յիսուս ըստ հոգւոյ մեռելոց՝ 'ի կենդանութիւն. Տես Mélanges d'épigraphie, լուսահոգի P. Garrucciի, էջ 32. . . :

ինչպէս կրնան տեսնել ցանկացողք Corpus Inscr. Lat. Ա. հտ. էջ 146, Թ. 532. Ձկնաձև նշանագիր մ'ունիմք մեր հաւաքածոյին մէջ XV դրերով վրան. քրիստոնէական նշան:

Ութ հարիւրորդամեդր երկայն (0, 8) ոսկրի վրայ գործուած ձկնիկ մ'է, երկու էջերուն վրայ XV լատիներէն թուականն կայ. Վրայի թեփք՝ մերթ սպիտակ եւ մերթ ծովադոյն ներկուած են. աչաց բիւն ծակ է, մի կողմէն 'ի միւսն. վզէն կամ վրայէն կախուելու համար. Ուրիշ մ'այլ՝ երկու հարիւրորդամեդր (0, 2) երկայն, նոյնպէս մեր հաւաքածոյին մէջ կը տեսնեմք, բուստէ. քրիստոնէայ կնոջ մանեկին զարդն անշուշտ, ասոր ալ ծակն աչքէն է:

Տերտուղիանու Յդ. Սահմանաց դրոց մէջ՝ առաքելական Եկեղեցւոյ համար կը կարգւածք. Մինչդեռ ե նոցա խաղաղութեան հաղորդութիւն եւ անուն եղբայրութեան եւ նշանակ հիւրասիրութեան, ոչ այլով իրաւամբ, բայց 'ի նոյն խորհուրդ միով աւանդութեամբ. եւ ԼԶ գլխոյն մէջ հոսովմէական Եկեղեցւոյն համար կ'ըսէ. Զի գնոյն նշանակս ասիրիկեան Եկեղեցեաց ուներ:

Յդ. Մկրտութեան առաջին գլխոյն մէջ՝ ձկանի վրայ կը խօսի, այսինքն մկրտելոց, որք ջրոյ մէջ կը ծնանին եւ ջրոյ մէջ կ'ապրին, ըստ այսմ կ'ըսէ ինքն՝ Զկան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Ուստի կրնամք ըսել՝ Թէ այս Ձկնանիշն՝ զկնի Մկրտութեան Մկրտելոյն կը յանձնուէր. Մեր նշանին կրկին երեսքն XV թիւն կը կրեն. որով ծածուկ խորհրդաւոր խօսք չըթուի. Գեանադամբաններու մէջ Boldettiի գտած երեք ապակեայ Ձկունք X — XX — XXV թուերն ունին. Այսու կրնամք ըսել զի պարզ թուանշան են այդ Ժ — Ի — ԻԵ թուերն:

Հեթանոսաց զՁուկն գործածելն, եւ Քրիստոնէից նոյն բառին տուած մեկնութիւնն, — Ինթիս — Յիսուս — Յիսուս, Քրիստոս, Աստուծոյ, Որդի, Փրկիչ, 'ի Հաւատացեալս գլխացուցին այն նշանին գործածութիւնն եւ բաղմացուցին. Տեան Յիսուսի Հայրն եւ Զկան հրաչքն՝ աւելի եւս սրբացուցին իմաստն. Որով հաւանական թուի Թէ Պաշտօնեայք Ս. Եկեղեցւոյ՝ զանարժանս 'ի Ս. Խորհրդոյ զգուշացունելու համար, այս խորհրդաւոր նշանակին ծնունդ տուած ըլլան:

Լուծմանց ԺՍ. եւ ԻՍ. գլխոց մէջ ըսածնիս՝ Պետաորիոսի Արձանագրէն աստէն քաղած տողերնուս բացատրութիւնն է:

Ս. Վ. Ն.

ՎԵՐՁ

Աստղաբաշխական

Շարունակութիւն անցեալ բուհն.

Այս կերպով արեւուն մէջ երկաթ եւ մադնետին եւ ջրածին եւ այլն գտնուին հաստատուած է: Այս կերպով հեռաւոր աստղերու քննութիւնն կատարուեցաւ:

Լուսաղէտ գործւոյն երկար պատմութիւնն չենք կարօղ ընել հոս. սակայն կարեւոր է թեթեւ գաղափար մը տալ:

Այդ դարեւանդը միայն խաւարման ատեն կը տեսնուին: Այլ 1868ի խաւարման հետեւեալ օրն Պ. Պ. Janssen եւ Lockyer առանձինն առանձինն աշխատելով կրցին իրենց լուսաղիտակն արեւուն եզերաց վրայ ուղղելով՝ դարատափերուն ջրածնի հետքն ու գծերն նկատել: Դիտողութեան նոր ճամբայ մը յայտնուեցաւ, որով առանց խաւարման կարօտ ըլլալու ամեն օր կրնային արեւու դարեւանդքն դիտել:

Տրուած զանազան բացատրութիւնքն եւ հետզհետէ եղած դիւտերն պատմել աւելորդ է: Խաւարման սքանչելի լուսանկարներն չենք յիշեր մի առ մի: Վասն զի 8 յուլիս 1842ի խաւարումէն 'ի վեր' յորում Միլանի մէջ Պ. Majocchi բոլորական խաւարումն լուսանկարեց, լուսանկարն զօրաւոր թիկունք եղաւ լուսաղէտ գործւոյն մանրանկատ քննութեանց. որով արեւուն կազմութիւնն կը հարցափորձի:

Արեւուն դարուտափքն ըսինք տիւ ժամանակ հնար եղաւ տեսնել ու քննել, մեծ յաջողութեան քայլ մ'էր: Պ. Deslandres լուսանկարեց տիւ ժամանակ ոչ միայն արեւու դարեւանդքն այլ նաեւ չիկադնդին դիպուածականքն որ դէպ 'ի մեզ դարձած սկաւառակին վրայ կ'անդրադառնան: Այդ դիպուածականք՝ որ դէպ 'ի վեր բարձրացող դարեւանդներ են՝ հրաշունչ բոցեր անունն առած են, որպէս զի առաջիններէն զանազանին. դարեւանդքն ցայտքն են, տեսանելի բոցեր:

Պ. Deslandres ճանչցաւ որ մանիշակագոյն ճառագայթումն՝ որ կրածնի յատուկ է՝ չիկադնտին եւ ցայտից մէջ կ'երեւէր. ոչ միայն սկաւառակին արտաքին օղածելին՝ այլ նաեւ սկաւա-

ռակին վրայ անդրադարձող մասին մէջ։ Դժուարաւ կը տեսնուի այդ ճառադայթունն, սակայն լուսանկարն շատ զիւրաւ կը պատկերէ զայդ։ Վասն զի լուսարեւր յատկութիւնն զօրաւոր է, սրով միտն պակասն՝ միւսն կը լրացունէ։

Այս պատկերներն հանող լուսանկար գործին շատ կնճռոտ է. լուսադիտակ մ'է խաւար սենեակով՝ որուն մէջ զգայուն ապակետախտակն պահուած է. այլ այնպէս մը յարդարուած որ ապակետախտակին վրայ չիկազնդին բոցերուն դծերն ցոյց տուող լուսապատկերին մի մասը միայն կը յայտնուի։ Այսպիսի լուսադիտակ մը արեւուն մակերեւութին վրայ չըլելով՝ չիկազնդին ամբողջական պատկերն ապակետախտակին վրայ կը տպուի։

Ուստի՝ եթէ արեւուն ուսումնն այնպէս մեծ եռանդեամբ յառաջ կը մղուի՝ թէ սկաւառակին մակերեսին բնական կաղմութեամբ եւ թէ տարրաբանականաւն, եթէ չիկազունդն ամբողջ եւ ցայտքն կրցած են տեսնուիլ եւ լուսանկարիլ, սակայն զեռ պտակին նկատմամբ շատ տկար յայտնութիւն ունեցած է աստղաբաշխական դիտութիւնն։

Եթէ լաւ ըմբռնեցինք Պ. Deslandresի բացատրութիւնքն՝ Ճարտնի մէջ իր գլխաւոր ուսումնասիրելիքն այս պիտի ըլլայ։

Բարի ճանապարհ մտղթելով բոլոր գիտնականաց՝ յաջողութիւն աղօթենք իրենց։ Վասն զի այսչափ երկար ճիշդ ու լաւատակ յոյնչ կրնան ցնդիլ՝ եթէ ամպամած օդ կամ նոյն իսկ փոքրիկ ամպ մը ծածկէ նոյառակն։

Յուսանք թէ պայծառ օդն եւ յաջողակ բազմն աստղաբաշխական դադափարներն լուսուորեն։

Երկրաբանական

ՔԱՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿՆ

(Շարունակութիւն անցեալ քուէն)

Զորրորդ ժամանակ. — Մինչեւ ցայս դար պատահած փոփոխութիւններէն յետոյ՝ որոց պատճառն եղած էր հուր եւ ջուր փոփոխակի, նորանոր փոփոխութիւնք կ'ըսկսին այլ եւս ջրոյն մեծագոյն ազդեցութեամբն։

Անճրեւ. — Մեր այսօրուան մեծամեծ լերանց շղթաներմ

ձեւացուցող պորտապուսներէ յետոյ՝ անձրեւն որ մինչեւ այն ժամանակ երեւցած չէր անդադար կը տեղայ տարալի տարալի. հեղեղք կ'ըսկսին եւ բարձանց վրայէն մղելով կը տանին ձեռքերին ինկածն դուրաններու վրայ կը ձգեն, հեղեղատներու հողին ծնունդ տալով. միւս կողմանէ լեռանց զագաթներն սառնարաններով կը ծածկուին եւ կ'ընդարձակին. եւ այնչափ աւելի՝ զի սառոյցի դար կը կոչուի ժամանակս :

Ներկայ ժամանակ. — Երկրաբանական վերջին կամ հինգերորդ դարն է ժամանակակիցն կամ ներկայն. այս դարուն երկրագունտ խորապէս յեղաշրջող երեւոյթներ չեն պատահիր. Հրաբուխներու եռանդն կ'ամօքի եւ ոմանք կը մարին :

Երկրաբանական այս համառօտ խօսքն կարեւոր էր մարդկային երեւցած ժամն կամ իր ներկայութեան թողած հետքին վայրկեանն սահմանելու համար. Երկրաբանութիւնն չորրորդ դարուն կը նկատէ մարդոյ ներկայութիւնն :

Երրորդ ժամանակի մարդն. — Մասնադէտք ոմանք երրորդ դարու մէջ զմարդ տեսնել ճգնեցան. այլ հաւաստել կարօղ չեղան : Երրորդ դարու գայլախաղք Bourgeois քահանային զիւտերն են. զիտնականք շատ յուզուեցան այս նոր յաջողութեամբ. կրկին մարդաբանական համաժողովք զբողեցան այս խնդրով, վերջինն՝ Պրիւքսելին՝ մերժեց այդ կարծիքն. Պ. Morillet երրորդ դարու կապկամարդոյն պաշտպանն՝ շատ յուզուեցաւ ըստ ինքեան համաժողովին այս վճռովն. այլ իր տուած փաստերովն ժողովականք բաւական զուարճացան :

Այլ մեք խոհական զիտութեան դառնանք :

Երկրաբանութեան չորրորդ դարուն սառնային ժամանակին երեւցաւ մարդն, իր ներկայութիւնն յայտնի է այս ժամանակիս գետիններուն մէջ զանուած մարդկային ոսկրներէ, եւ մանաւանդ՝ իր նախնական ճարտարութեան արդիւնք եղող գործուած գայլախաղներէ : Այդ կացնատեսակ քարերն որչափ ալ կոչու սակայն միայն մտաւոր արարածի գործ :

Այս գործեաց դանուած գետիններուն բովք անունն տուած են (gisements). որք երեք տեսակ են :

1. Գործատունքն, ուր կը բանէին.
2. Նախկին հեղեղահողքն, ուր ջրերէ մղուած ինկեր են այդ քարեր.
3. Քարանձաւք, ուր այդ դարու մարդն 'իւր բնակէր :

(Շարայաբեյի)

Ակնարկ մը

Ս. ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ ԹՂԹՈՑ ՎՐԱՅ

(Շարայարութիւն)

«Արդ խնդրեմ 'ի ձէնջ (եղբարք, չեք 'ի յն.), ոչ ես այլ սէրն Յիսուսի Քրիստոսի, (Տպ. կը յաւելու Տեառն մերոյ), 'ի բոլակէ քրիստոնէութեան միայն կերակրեսցուք եւ յօտար արմատոց հեռացուք, որ են հերետիկոսայք». բոլակն 'ի յն. կերակուրն է. արմատն որ է ըստ յունին տունկ՝ տպագիրն ըրած է արդիւնք. Յաջորդ տողերն ըստ հայերէն տպագրին՝ են, «Որք (արդ?) խառնակին զանձինս իւրեանց ընդ Յիսուսի Քրիստոսի, զի զսլարզամիտոն հաւատացուցենա. իսկ յունականն երեք տեսակ ընթերցումն ունի, յորոց չկարացի ոյր առաջնորդ լինելն մերոյս ըմբռնել. մին կ'ըսէ՝ oi kairoi parempléklousin Iisoun Khriston, kat' axian pistevómenoi, այլ ոք կ'ըսէ oi kairoi ն կարգալ oi kai iois, որ է նետ. իսկ այլ ոմն oi kai ryparois. . . հայերէնիս հետ միացունելով՝ կ'ըսենամք չորս տեսակ. քննութիւնն մեր ձեռագրաց կրնայ ըստոյդն յայտնել»:

«Խառնելով զայս օրինակ զղեղ մահու ընդ մեղեր. զի որք ոչն ճանաչեն ցանկութեամբն զմահ անդէն ընկալցին»: Մեղքն ըստ յունին է գիներմեղք. անդէն կը սլակսի 'ի Տպագրին»:

«Արդ զգոյշ լերուք յայնպիսեացն, եւ այս լինիցի ձեզ՝ յորժամ ոչ հպարտանայցէք եւ ոչ հեռանայցէք 'ի Յիսուսէ Քրիստոսէ Աստուծոյ, եւ յեպիսկոպոսէ եւ յօրինաց Առաքելոց»: Ուշադրութեամբ քննելի այս. Տպագրին ոչ հպարտանայցէքն կ'ընէ՝ ոչ հակառակիցիք. իսկ կարեւորագոյն տեղն Աստուած բառն կը յապաւէ. ըստ յունական օրինակիս՝ Տեառն Յիսուսի աստուածութեան գեղեցիկ վկայութիւնն կը տեսնեմք առաջն, զոր չէ կարծել թէ Ձեռագիրք կամ Տպագրին կամաւ զեղչած ըլլան, զի առ այդ եւ ոչ մի պատճառ կրնամք կարկառել. բայց եթէ առ մոռացութեան՝ հնար է թերեւս Տպ.

կ'ըսէ յեպիսկոպոսէ ճերմի. եւ նախ քան զայդ՝ եւ յառաքելոց նորա:

«Զի ամենայն՝ որ է 'ի ներքոյ խորանին՝ մաքուր է»։ ու մանք 'ի յն. օրինակաց ունին. եւ որ արտաքոյ պիղծ է. մեր օրինակն ըստ Տպապրին չունի զայդ. «Այսպէս որ գործէ ինչ առանց եպիսկոպոսի եւ քահանայից, (յն. կը յաւելու եւ սարկապաղ) անսուբէ է սրտին. Ոչ եթէ զիտեմ եթէ դոյ այսպիսի ինչ առ ձեզ, այլ կանխաւ զգուշացուցանեմ զձեզ, քանզի սիրելիք իմ էք, տեսնելով (զմեքեմաւոր չիք 'ի յունին) հնարս սատանայի. Արդ դուք առէք ձեզ զխոնարհութիւն եւ զհեզոսքիւն, (յոյնն միայն հեզոսքիւն կ'ըսէ), եւ հանգուցէք զանձինս ձեր հաւատով եւ յուսով եւ խրախճանութեամբ արեանն Քրիստոսին»։ Ամբողջ այս հատուածն ուշադրութեամբ ընթեռնելու արժանի է. զի զոր ինչ մեք 'ի վերոյ քրիստոնէական լեզուի առումն ըսելով յիշեցինք, աստէն Ս. Վկայս ակն յայտնի կը պարզէ. Հաւատք՝ Ս. Խորհուրդն է Գոհութեան, Սէր՝ Փրկագործութեան զոհն եւ Ս. Գոհութիւնն, զոր աստէն յԱրիւն Փրկչին կը նկարէ. Յունականն ըստ բաւականին զարուզի է 'ի հայոց, այլ սորա գործածած մի բառն՝ մեծի ուշադրութեան արժանաւոր. զի փոխանակ Սէր ըսելու՝ որ բացարձակ կը պահանջուէր, (սխառ զի Հաւատք եւ յոյս կ'ըսէ ետեւէ ետեւ մինչ յն. Յոյս չունի, եւ մինչ Սէրն՝ ըստ կարգին եւ ըստ յունականին կարեւոր էր)՝ կ'ըսէ, Խրախճանութեամբ արեանն Քրիստոսի. Նախկին հաւատացեալք Կիւրակէն օր ցնծութեան կը կոչէին, զի Ս. Գոհութիւնն ցնծութիւնն էր եւ կը կոչուէր 'ի Հաւատացելոց, եւ որ 'ի Կիւրակէս միայն կը մատչէր. Դիտելի է զի Վարդապետարանին (ԺԲ Առաքելոց) կարդաւն կ'ընթանայ եւ աստէն Թուղթս. զի Ս. Խորհրդոյն վրայ խօսելէն անմիջապէս յետոյ կը յարէ. «Եւ մի՛ ոք 'ի ձէնջ կալցի խնթ զեղբօրէն, զի մի ինչ տայցէք պատճառս հեթանոսաց. Գուցէ 'ի ձեռն զիւրապօրելոց եւ անմտաց՝ բազում ժողովուրդք Աստուծոյ անարդեացին»։ Ինչպէս ըսինք 'ի վերոյ՝ նախկին եւ սոյն պարբերութիւնք՝ որք թէպէտ եւ ընտիրք ըստ Տպաղրիս, այլ 'ի յունականէն կը զանազանին մեծապէս. ահա բնագրին խօսքն.

Յն. — «Եւ արդ առեալ ձեր զսպասազինութիւն հեզոսքիւն, կազդուրեցէք զանձինս հաւատով, որ է մարմին Տեսողն, եւ սիրով՝ որ է արիւն Յիսուսի Քրիստոսի. Մի՛ ոք 'ի ձէնջ կալցի ինչ ընդդէմ եղբօր. Մի՛ տայք պատճառս հեթանոսաց.

նոսաց, զի մի՛ 'ի ձեռն սակաւ անմտաց՝ որ յԱստուած բաղ-
մուծիւնն հայհոյեսցի: Զի վա՛յ որոց վասն անուն իմ հայնո-
յեսցի յոմանց, Վերջին վճիռն բոլորովին կը պակսի 'ի հայ տը-
պաղրին:

Ուշադրութեան արժանի է հետեւեալ տան 'ի Տպաղրին
տեսնուած այլայլութիւնն: Յոյնն այսպէս կ'ըսէ. «Արդ խցեք
զականջս մեր որոց առանց Յիսուսի Քրիստոսի խօսիցին. որ
յազդէ Դաւթի, եւ 'ի Մարիամայ, որ ծնաւ ճշմարտապէս եւ
կերաւ եւ էարբ. ստուգապէս չարչարեցաւ (հալածեցաւ) յա-
ւուրս Պոնտացոյ Պիղատոսի. եւ ճշմարտապէս խաչեցաւ եւ
մեռաւ, յանդիման երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ որոց 'ի
ներքոյ են քան զերկիր. որ եւ ճշմարտապէս յարեաւ 'ի մեռե-
լոց, եւ որ յարոյցն զնա՝ Հայր իւր. որ ըստ նմին օրինակի եւ
զմեղ զհաւատացեալքս 'ի նա յարուսցէ Հայր իւր 'ի Յիսուս
Քրիստոս. առանց որոյ չիք մեր ճշմարիտ կեանք» Առաջին
տողին Տպաղրին խօսքն այս է. «Եղբրուք իւրեւ զհամրս յա-
մենայնի զոր խօսիցի ոք, բաց 'ի Յիսուսէ Քրիստոսէ»: Ի՛նչ է
արդեօք իմաստն: Հետեւեալն նուազ փոփոխութեամբ զրեթէ
նոյն է ընդ յունականին: «Որ եղեւ յազդէ Դաւթի եւ 'ի կոռ-
սէն (չիք 'ի յն.) Մարիամայ եւ եկեր եւ արբ ճշմարտապէս, եւ
ստուգապէս չարչարեցաւ յաւուրս Պոնտացոյ Պիղատոսի, եւ
խաչեցաւ եւ մեռաւ յանդիման երկնաւորաց եւ երկրաւորաց
եւ որ 'ի ներքոյ են քան զերկիր. եւ ճշմարտապէս յարեաւ 'ի
մեռելոց, եւ որ յարոյց զնա Հայր: Նոյնպէս եւ զմեղ զհաւա-
տացեալքս 'ի նա՝ ըստ նմին օրինակի յարուսցէ, առանց որոյ
չիք ուրուք կեալ զճշմարիտ կեանք»: Վերջին տողս մանր յա-
ւելուածիւն հանդերձ զեղեցիկ է:

«Իսկ ապա թէ որպէս ասին անաստուածքն՝ այսինքն ե
(չիք 'ի Տպ.) անհաւատքն, եթէ կարծեօք իմն չարչարեցաւ,
որ ինքեանք են կարծիք, ապա եւ ընդէ՞ր արդեօք ես կապեալ
իցեմ, եւ ընդէ՞ր անձկացեմ (Տպ. աղօթիցեմ) գազանամարտի.
ապա ուրեմն ձրի մեռանիմ ես. եւ սուտ ասիցեմ զՏեառնէ»: Գազանամարտել
բային տեղ Տպաղրին ունի Գազանակոյր լի-
նէլ. իսկ վերջին տողին ծայրն՝ եւ սուտ ասիցեմ զՏեառնէ՝ կը
յաւելու Տպ. Բառ լիցի. որ թուի թէ լուսանցքէն մտած է ի-
րանին մէջ. զի յոյնն չունի ինչպէս յայանի է 'ի Հարց՝ Սիմոն
Մոդի ժամանակէն՝ եւ նոյն իսկ սորա ծնունդն է բուն՝ զՔրիս-
տոս առ աշս եւ կարծեօք մարմնացեալ եւ մարդացեալ համա-

րեն. և այսպէս անօրինաբար բոլոր կրածն: Յովհաննու Առաքելոյ Ա թղթոյն մէջ յայտնապէս այդպիսիքն նկոն կը կոչին. որ ոչ խոստովանին զՏէր Յիսուս մարմնով եկեալ: Առ այսպիսիս Ա. Վկայն կծու խօսքով կարծիք ինքեանք եմ կ'ըսէ. Բրիտանոսի յարութիւնն քարոզելով Ա. Պաւլոս՝ վերջին խօսքին նման կը ձայնէ:

«Փախերուք եղբարք (չիք 'ի յն.) յայնպիսեաց բուսող չարաց, յորմէ ծնանին արդիւնք մահու, (յն. պտուղ մահոյ), և որք ճաշակենն՝ վաղվաղակի մեռանին: Այնոքիկ ոչ են 'ի առնկոյն Հօր, քանզի եթէ էին արդեօք՝ թերեւս երեւէին ոտք խաչին և պտուղք նոցա մնացականք (յն. անապականք) լինէին: Որով չարչարանօք իւրովք հրաւիրէ զձեզ զանդամս իւր. զի ոչ կարէ զուսն ծնանել առանց անդամոց. Աստուծոյ զմիութիւն պահանջելով՝ որպէս և ինքն է»։ Վերջին տան յարաբերականն՝ Որով 'ի չարչարանս իւր հրաւիրէ գճեզ. . . խաչին համար է. յորում Տպագիրն մեկնողական ճամբով կ'ընթանայ նախ ուղիղ, և ապա կ'այլայլէ. «Արդ նշանաւ խաչին Տեառն մերոյ՝ զուրք անդամք եք նորա,» յորում միայն անդամ բոռն թարգմանութիւն է, իսկ մնացեալն մեկնութիւն, և կը յարէ. Եւ ոչ կարե գլուխ քշնամի լինել անդամոց. ուստի՞ ծնած է այդ քշնամի լինելն չգիտեմ. վասն զի Աստուած խոստացաւ զմիւսբանութիւն մեր ընդ իւր, իբրեւ գմի մարմին, այս է բնապիւրն՝ թէ յոյն. և սակայն գեղեցիկ է այս ալ:

«Ողջոյն տամ ձեզ 'ի Զմիւռնիայէ հանդերձ եկեղեցեաւդ Աստուծոյ որ ե առ. ձեզ, (յն. որ առ. իս ե), որ և յամենայնի հանգուցին զիս մարմնով և հոգեով: Խնդրեն 'ի ձէնջ և կապանքս իմ՝ որ վասն Յիսուսի Բրիտանոսի, (յն. զորս շրջեցուցանեմ վասն Յիսուսի Բրիտանոսի,) աղերսելով հասանել յԱստուած. (այս. իբրու գի արժանի լինել Աստուծոյ). Կացէք միարանութեամբ և ընդ միմեանս ազօթիւք. վասն զի պատշաճ է ձեզ ամենեցուն՝ և ևս առաւել Քահանայից հանգուցանել զեպիսկոսոս ձեր (չիք 'ի յն.) 'ի պատիւ Հօր, Եւ միաձնի նորա Տեառն մերոյ (չիք 'ի յն.) Յիսուսի Բրիտանոսի, և սուրբ (չիք 'ի յն.) առաքելոցն: Ազօթս առնեմ ձեզ սիրով լսել ինձ, զի մի՛ եղէց 'ի վկայութիւն՝ որովք զրեցի ձեզ (Տպ. զի մի՛ լիցի ձեզ 'ի վկայութիւն զոր ինչ զրեցի ձեզ): Այլ և զուրք ազօթս արարէք վասն իմ, քանզի կարօտ եմ սիրոյդ ձերոյ, զի ողոր-

մութեամբն Աստուծոյ արժանի եղէց վիճակին՝ յոր կոչեցայ (յն. պատրաստեցայ ժամանել), եւ մի՛ գտանիցիմ խոտանո՛ւ»

«Ողջոյն տայ ձեզ սէր Զմիւռնիացւոց եւ եփեսացւոց՝ Յիւնեցէք յաղօթս զեկեղեցին ասորւոց, որոյ ոչ եմ արժանի կոչել առաքեալ» Յոյնն ամենեւին բառ չունի առաքելոյն տեղ. ինչպէս ըրաւ եւ անցեալ թղթոյն ծայրն. միայն կատկածելին է ՚ի յունին յաջորդն, զի ես տրուայն եմ, որ ՚ի հայումս կը պակսի. սակայն Առաքելոյն ծանօթ խօսքն լինելով՝ իրաւունք կուտայ Տպագրին Առաքեալ բառին զործածութեան»

«Ողջ լերուք ՚ի Տէր Յիսուս Քրիստոս, հպատակեցարուք Եպիսկոպոսի (Տպ. հաւանեցարուք) որպէս հրամանի Աստուծոյ, (յն. չունի, մեկնութիւն մ'է). այսպէս եւ Քահանայից. եւ այլ իւրաքանչիւր (Տպագիրն չունի) սիրեցէք զմիմեանս ողջամբ սիրով» Ողջամբ սիրով ն՝ անբաժան սրտիւ է ըստ յունին. զեղեցիկ է հայերէնն»

«Սրբեացէ զձեզ հոգի իմ, ոչ այժմ միայն՝ այլ եւ յորժամ ժամանիցեմ Աստուծոյ» Այս ըստ յունին է, իսկ Տպագիրն յանուրջս կը զեկերի. այսպէս. Փափաքի տու ձեզ եղբարք հոգի իմ, ոչ այժմ միայն՝ այլ եւ յորժամ արժանի լինիցիմ Աստուծոյ, Ո՛ւր տատէն բնագրին զեղեցիկն եւ վսեմն միանդամայն, եւ ո՛ւր Տպագրիս ճապաղ բառն եւ յաւելուած. Արժանի լինիցիմն զրեթէ միշտ յունականին հասանել եւ ժամանել բառերուն տեղ կը վարի, Քարգմանչին գուցէ զործ եւ յայնժամ քննութեան կը կարօտի»

«Այժմ տակաւին ՚ի տաղնապի եմ Բայց հաւատացեալ եմ ՚ի Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, յն. Այլ հաւատարիմ ե Հայր ՚ի Յիսուս Քրիստոս), եթէ կատարեացէ զինդրուածս իմ եւ զձերդ եւ նովաւ գտանիցիմք ամբիժք» Յայանի է թէ վերին յունականին ուղղութեամբն՝ յաջորդ երեկատարեսցեն պէտք է բնթեւոնու՝ ՚ի կատարել զխնդրուածս... Տպագիրն վերջաբանն կ'ընէ «Շնորհք ընդ ձեզ ընդ ամենեւեանդ. ամէն» որ կը պակսի ՚ի յունին»

(Շարայարելի)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ԹՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱՔԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն. Տես քիւ 4 է. տարւոյ)

Բայց ժողովուրդը սուրբ հպիսկոպոսին կողմնակից ըլլալով, զինուորները չեն համարձակիր ներս մտնալու, եւ աթոռանիստ եկեղեցին թողլով, մայր եկեղեցւոյն վրայ կ'արշաւեն. բայց ժողովուրդը անթիւ բազմութեամբ հոն ալ կը դիմէ եւ ասանկով քանի մ'օր Միլանու մէջ այս երկպառակութիւնը կը քչէ: Նոյն ժամանակն Ամբրոսիոս եկեղեցիէն դուրս չելլար. կամ տապանակին առջին սալի վրայ եւ արտատուալից աչօք կը խնդրէ Աստուծոյ որ իւր պատճառաւն արիւնայեղութիւն չըլլայ. կամ Ամպիոնը նստած՝ սուրբ գիրքը կը մնկնէ, եւ ժողովուրդը խաղաղցնելու կ'աշխատի՝ ներողամտութիւն եւ օրինաց հպատակութիւն քարոզելով: Եւ միանգամայն ամէնուն ականջէն վար հոգւոյ եւ մանաւանդ սուրբ Եկեղեցւոյ ազատութեանը վրայ զօրաւոր եւ սքանչելի յորդորներ կը հնչեցնէ, այն եկեղեցին որ իրենց թէ տպաստանը թէ հայրենիքն եւ թէ մայրն է:

Ի պատասխանի այն իշխանաց եւ ռամկապետաց, որոնք եկեղեցի մը կը պահանջէին ըսելով թէ Վաղենտինոսի հրամանն է, ինքը տէր է ամէն բանի, կ'ըսէ. «Թէ որ Վաղենտինոս ինչորէր ինծոյն է այն ո՞ր իմա է, թէպէտ եւ իմ ամէն ունեցածս ազգատաց է, պատրաստ եմ տալու. բայց Աստուծոյ ինչքը իմ չեն. եկեղեցին Աստուծոյ է. կ'ուզեն հայրենական ժառանգութիւնս, թող առնուն. կը պահանջեն իմ անձս, ահա՛ ւասիկ պատրաստ եմ տալու կեանքս. կ'ուզեն չղթաներու

զարնել զիս եւ մեռցնել. ո՛հ ի՛նչ մեծ ուրախութիւն. մի վախ-
նաք որ ժողովրդեանս զիմեմ որ զիս պաշտպանեն, եւ ոչ խո-
րաններու սիւներուն կը վաթթուիմ զթութիւննից շարժելու
համար. խորաններու պաշտպանութեանը համար զո՛հ ըլլալս յօ-
ժարութեամբ յանձն կ'առնումս»

Քալիկոնոս ներքինին՝ Վաղենտինոսի առաջին Սկնակա-
պեան, որ մը կ'ըսէր Սմբրոսիոսին. «Թէ որ շարունակես զեռ
Վաղենտինոս հրամանն արհամարհել՝ զլուխդ կը կտրեմ»
Սուրբն անվրդով եւ վեհ քաջասրտութեամբ մը կը պատաս-
խանէ՝ ըսելով. «Աստուած թոյլ տայ քեզի որ սպառնալիքդ
կատարես. Սմբրոսիոս տանջուած եւ մեռած կ'ըլլայ ինչպէս
կը վայելեալ կախկոպոսի մը, եւ Քալիկոնոս՝ ներքինեոյ մը ար-
ժանի զործ տեսած կ'ըլլայ»

Վերջապէս Վաղենտինոսի տան հազարապետները՝ կու-
դան աղաչելու կախկոպոսին որ ժողովուրդը խաղաղցնէ. «Ինծմէ
կը կախուի զանոնք չգրգռելը, կ'ըսէ, բայց անգամ մ'որ գրգռ-
ուած են՝ Աստուած միայն կրնայ խաղաղցնել զանոնք» Եւ եր-
բոր զինքը բռնաւոր կանչելով՝ կը սնդկն որ ժողովրդեան վրայ
ունեցած աղիկցութիւնը դէչի կը դործածէ. «Թէ որ իմ բռնա-
ւոր ըլլալս դիտէք, ինչո՞ւ կը սպասէք, զարկէք զիս, կ'ըսէ
Սմբրոսիոս, եւ ուրիշ զէնք չունիմ եթէ ոչ այն քաջութիւնս
որով ձեր առջեւ կեցեր եմ. զարկէք, պատրաստ եմ մեռնե-
լու. Բայց Աստուած չընէ որ Յիսուսի Քրիստոսի աւանդն եւս
ձեր ձեռքը յանձնեմ, նախորդացս աւանդը, Դիոնեսիոսի աւան-
դը, որն որ հաւատքի համար աքսորեալ՝ մեռած է, սուրբ
խոստովանող Եւստորիկոսի աւանդը, Միքսիդէսի աւանդն եւ
ամէն սուրբ կախկոպոս հարցս աւանդը. Կայսերն՝ Կայսեր, եւ
Աստուծոյն՝ Աստուծոյ միայն կուտամ» Եւ ցուցունելու համար
որ հնազանդելու պատրաստ է, իւր պալատին դուռը պիչեր ցո-
րեկ բայց կը թողու, եւ իւր սովորական նստած խուցէն չկլա-
լով, ամէն վայրկեան պատրաստ է թէ աքոսոր կամ թէ բռնու
երթալու. Այսպիսի վեհ եւ անվախ համարձակութենէ վախ-
նալով Յուստինէ վայրկեան մը ետ կը քաշուի, բայց քիչ մը
ետքն աւելի նենդաւոր դաւ մը հնարելու համար. Արիստեան
վարդապետ մը յանկարծ Միլանու կախկոպոսութեան տիտղոսը
կ'առնէ. Սմբրոսիոս կը մերժէ կայսերուհայն կողմանէ դրուած
ասեանը ներկայանալու, որուն մէջ իրեն եւ հակառակորդին
զատը կ'ուզէին որոշել. ասոր վրայ սուրբ կախկոպոսն իրրեւ

բռնաւոր աքսոր կը դատաւարտուի, եւ զինուորներ կուղան
բռնելու եւ վնասելու զանիկայ Խոսիւոյ հողէն զօրաւ: Ինչպէս
առաջին անգամն ըրած էր, սուրբն եկեղեցի կ'իջնայ եւ հոն կը
պատրաստուի: Ընչ սքանչելի տեսարան, ալեւոր ձերունի մը՝
իւր եկեղեցւոյն մէջ, տապանակին առջեւ, անգէն, անյաղթելի
կը հանդիսանայ: Սակոյն բազմութիւն հաւատացելոց՝ չեն հե-
ռանար եկեղեցիէն, իրենց հովուին բոլորտիքը ժողուած, զիչերն
իսկ չեն թողուր զանիկայ (1):

Այն պաշարունն ութ կամ ինը օր տեսեց. 386ին, Ջաա-
կական ամենախմբութեան օրերուն տեղի ունեցաւ. այն երկար
եւ սուրբ օրերն օգտաւէտ կերպով անցնելուհամար, Ամբրոսիոս
Միլանու եկեղեցւոյն մէջ վերանախաւ սաղմստ կրդեւու սովո-
րութիւնը մացուց, զոր արդէն արեւելեան եկեղեցին կը դոր-
ծածէր, եւ անկից սկսած է տարածուիլ բոլոր Արեւմտեան եւ
կեղեցեաց, եւ այն երգոց միակերպութենէ ժողովուրդը չձան-
ձրացնելու համար, Ամբրոսիոս մասնաւոր երգեր ալ չարադրեց,
այս բանիս վրայ ժողովրդեան հրճուանքը եւ հաճութիւնը չափ
չունեցաւ. այնպէս որ Ամբրոսիոսի թշնամիները սկսան ըսել
թէ՝ Ամբրոսիոս կախարդական երգերովը կը զիւթէր ժողո-
ւորդը:

Գրեթէ այն ամէն երգերը մինչեւ այս օրս Լատինական
ժամատաշութեան մէջ կը դործածուին: Մարգս չկրնար հաւա-
տալ թէ այն սքանչելի երգերն չարադրուած ըլլան այնպիսի
խտովեալ ժամանակ մը, ամբոխ ժողովրդեան խառնակութեան
մէջ, եւ այնպիսի սնձէ մը՝ որ առաւօտը չէր զիտեր թէ օրուն
մէջ գլխուն ինչ վորձանք պիտի դարձնէ ինչ սնուչ, ինչ
վսեմ եւ ինչ զողարիկ երգեր:

Ահաւասիկ օրինակի ազագուս առաւօտու դարձման երգը.

«Առ, ի ցուագէլ գրո յրուատիս աստ, ո՛հ Տէր,

(1) Այն ատենուան եկեղեցիները խել մը արտաքին շէն-
քեր կ'ունենային, կամարակապ գաւիթներ, խուցեր, սրաններ,
պարտեզներ, եւ ասանկով կը հասկցուի թէ ինչպէս ժողովուրդը
գիշեր ցորեկ հոն կրնար անցնել. այնպիսի տեղուանք կային
ուր կրնային ուտել եւ պառկիլ վայելչութեամբ եւ առանց
անպատուութեան:

«Նախ քան զառուր ծընունդ կանխեաց եռանդ մեր,
«Տուր մեզ այսպէս երգել ընդ դասս հրեշտակաց
«Զոր ընտրելոց սեր քո պանե գանձ բարեաց:

«Ծագեա՛ց հապա ծագեա՛ց արեգ պաշտելի
«Ոյր բարեբաստ օր յաւերժեան չըսպառի.
«Փայծառացո՛ յաջս մեր լոյս գոծանդակ,
«Եւ՝ գիւր սիրոյդ ի սիրտս մեր ծառայ արկ:

«Անյանց անմեղ անցուսցուք զօրքս սերկեան,
«Լեզուք եւ մեռքս եւ աչք լիցին սրբբական .
«Համայն ի մեզ զգաստ. դիցուք դիպան սանձ
«Որոց ընդդէմ բանին յառնեն ցանկութեամբ:

«Օ՛ն երգեսցուք զհաստիչ լուսոյ մինչ ցօրն այն
«Յոր իւր հրաման կարգեաց ըզհուսկ մեր վախճան
«Եւ՝ օրհնելով ըզնա՝ յետին աշալուշ
«Յամովերջ ցերեակ փոփոխեսցէ զկենաց լոյս:»

Նմանապէս ուրիշ առաւօտեան երգ մը այսպէս կը սկսի.

«Արշալուստոյն կարապետող դու արփի
«Որ ըզգայուստ ծանուցանես զարեգի
«Ընդ բլրփայտոյդ երկնիւք ըստուերք երգունին
«Ծագեա՛ց ի սիրտս զօրն այն պայծառ. տենչալին:»

*Երբոր զիմանաք թէ ինչ էր լուսաստեծութիւնը՝ չօրորող
զարու մէջ, կը հասկնանք՝ կարդալով ձերուհւոյն չրթանց վը-
րայ այն փափկասուն հառաչանքները, թէ ինչ չհօրհալի եւ ե-
ռանդուն զգացմունքներով չէր վառուեր անոր սիրտը:*

Ահաւասիկ զիշերուան երգերէն մին.

«Մինչդեռ բնութիւն նիրհե ի քուն հանգստեան
«Եւ՝ դադարեալ համայն շրշուկ երկր մարդկան
«Անդէն լուծեալ մեր զայս կասյանս, ո՛վ շինչ լոյս,
«Գովեմք զքեզ ի խոր խառար գիշերոյս:

«Թող ի զարթնույն օրհնեսցէ ձայն մեր ըզբեզ,
«Եւ եռանդնոտ սիրտ մեր ճօնեալ ողջակեզ
«Քեզ ըզնախկին գիւր խղճ եւ տենջ՝ օրս սերկեան
«Քեւ յանգ ելցէ որ քսկըսաւ նուիրական:

«Քեզ պաղատիմք, Տէ՛ր, բարութիւնքդ են գեմք մեր
«Յաջս քոյին արա՛ ըզմեզ սըբբասեր:
«Տուր մեզ էրգել յայսքմ վայրի արտասուաց
«Զանունդ՝ որ յար առցուք ի յերգ յերկնիդ դրաստ:»

Դարձեալ ուրիշ մը

«Յաք մեր եւ վիշտք են յանդիման քոյդ աջաց,
«Խոստովանիմք զմեր բաքուն հոյլ մեղաց,
«Քեզ նուիրեմք արտասուաբոր գուխոցս մեր,
«Դարձո՛ ի մենջ զվըճիւ, մահու՝ գրած Տէր:»

«Նուիրականն արծարծ ի մեզ լեալ եռանդ
«Միշտ առաջնորդ յիցի գնացիցս անվկանդ,
«Տո՛ւր ճաշակել ժողովըրդեան քում ցածուն
«Զանդորբաւետ խաղաղութեան ըզբեղուն:»

Պէտք է խոստովանիլ որ շատ ընտիր հոգւոյ մը՝ անվեհեր
և զօրաւոր անձի մը կը պատկանի այսպիսի երգեր չարադրելը
Ժողովրդեան մէջ: Ստուգիւ մեծ ուրախութեամբ կ'ընդունին
զանեք և հաւատացեալք զիչեր ցորեկ երգելով չեն յոգնիր:
Նրբիմն Ամբոսիոս երգը զայրեցնելով, ամպիսն կ'ելլայ, և
սրտաչարժ ձայնով մը այնպիսի քաջաչերական և սիրալիր
խօսքեր կը թափէ բերնէն, զորս հաւատացեալք չէին շած
մինչև այն ժամանակ:

Այս դէպքերը կը տեւեն 385 էն մինչև 386, այսինքն այն
աւրիւններն որ Օղոստինոս ի Միլան հաստատած էր իւր բնա-
կո թիւնը գոտատուութեան պարապելու նպատակաւ:

Կարելի՞ բան է որ երիտասարդ պատանի մը անդգայ մնայ
այնպիսի վառաւոր տեսարանի մը գիմաց, այնպիսի պատանի
մը որ թէպէտ և ուրացող, սակայն լի է պատուաւորութեան
և վեհանձնութեան ոգւով, խղճի յաւիտենական իրաւանց ըզ-
գայմունքներով: Կարելի՞ բան է որ այնպիսի հոգի մը չցնծայ
տեսնալով ալեւոր ծերունին, որ վեհանձնութեամբ կ'արհա-
մարհէ որ և իցէ սպառնալիքն, անհաւատարիմ չգանուելու

համար իւր պարտաւորութեանցը. հովիւ մը՝ որ անյաղթելի
կը հանդիսանայ՝ եւ այնպիսի մարդերէ գոլասանքներ կ'ըն-
դունի որոնցինը միայն ցանկալի է միշտ՝ «Մայրս, կ'ըսէ
սուրբ Օգոստինոս, այն առաքալանաց եւ հսկմանց մէջ
ուղեկով որ ինքն ալ առաջադէմներէն ըլլայ, ազօրեւել
միայն կ'անցնէ օրերը. եւ ես թէպէտ եւ տակաւին քու
սուրբ հրովք չէի վառուած, ո՞վ Աստուած իմ, այսու ամե-
նայնիւ քաղաքին սոյնօրինակ երկպառակութեանցը առջին կը
տիրէի եւ սիրտս կը ճմլէր»։ Ամբրոսիոսի այն բարոյական մեծ-
անձնութիւնը կը հիացնէ զՕգոստինոս. «երջանիկ կը համարէի
զԱմբրոսիոս. տեսնալով որ ինչ անհամեմատ մեծարանքով չըր-
ջապատուած էր, կը նախանձէի զինքը եւ զանուած վիճակը՝
անամուսնութենէն ի զատ Բայցնոյն ասունն եւ զեռ չէի հաս-
կընար իւր երջանկութեան բուն պատճառը. ամենեւին չէի
կրնար զուշակել իւր ակնկալութեանց քաղցրութիւնը, պատ-
ուասիրութեան դէմ տարած ներքին յաղթութիւններուն ար-
ժէքը, հալածանաց մէջ զգացած միտթաբութիւնները, իւր սըր-
տին խօսող զաղտնի ձայնին անուշութիւնը, Յիսուսի Քրիստոսի
Մարմնոյն եւ Արեան ճաշակման ժամանակ զգացած հրճուանքը»։

Իսկ Սրբուհի Մոնիկա՝ տեսնալով իւր Հոգեւոր Հօրը զիւ-
ցազնական առաքինութիւններն եւ սրբութիւնը, այնպիսի մեծ
կ'ըլլայ իւր սրտին ուրախութիւնն որ անկարելի է նկարագրելը։
Ամբրոսիոսի քարոզներուն ժամանակ, Մոնիկա՝ ամպլոնի
տակ նստած, անոր բերնէն թափուած աստուածային ստաղաւ-
ներն ուշադրութեամբ մտքին մէջ ժողուելով, ինքն ալ մաս-
նակից կ'ըլլար Եկեղեցւոյն կրած հալածանաց եւ եւ ցառոցը։
Մի միայն Աստուծոյ համար կ'ապրէր. եւ հոն սուրբ եպիսկո-
պոսին աչքին տակ, այն լուսաւորութեանց մէջ, այն երզոց եւ
հոգեւոր հրճուանաց մէջ, այն աստուածային անուշ բուրմանց
թնոյտրտին մէջ մեծ աշխոյժով առաջ կը զիմէր կատարելու-
թեան ճամբուն մէջ։ Հաւատքը, սէրը, յոյսը, խաղաղութիւնը
անուշաւէտ բուրմունքներ կը սփռեն իւր հոգւոյն վրայ։ Ուստի
զիւրկն էր զուշակելը թէ մեծ արգասաւորութեան ժամանակն
իրեն համար մօտիկ էր։

(Շարայարեկի)

ԿՈՄԻՏԱՍ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

ԱՌՁԵՌՆ

ԲԱՌԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ-ԳԱՂՂԻՆԵՐԷՆ

Նոր տպագրութիւն (երկրորդ)

Ուղղեալ եւ յաւելեալ

աւելի քան 50000 քառ., ոճ եւ այլն,

Սոյն օգտակար գործ՝ կը բովանդակէ հայերենի ընթացիկ բոլոր բառերէն զատ՝ զիտական եւ արուեստական բազմաթիւ բառեր, ոճեր եւ ասացուածներ, իրենց զաղղ. թարգմանութեամբն: Բառից զանազան առումները բացատրուած են բազմաթիւ օրինակօք:

Գործոյն վերջն աւելցուած է զաղղ. լեզուի անկանոն եւ պակասաւոր բայից պարզ ժամանակներու հանդերձ պիտանի եւ կարեւոր ծանօթութեամբք: Էջ իբր 1000, ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն:

Գին	{	զօրաւոր քառուղոցէ դահեկան	25
		լաթակազմ	27
		կիսակաշի	32

Կեդրոնատիղլն է Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ վաճառատուն, թիւ 27, Ֆինճանճըլար, Կ. Պօլիս: Կը գտնուի Պ. ՊԱԼԵՆՅԻ եւ բոլոր հայ գրավաճառաց քով, ինչպէս նաեւ Բերա, Մեծ փողոց, ՎԱՅՍԻ եւ ԲԱՅԼԻ գրավաճառանոցները, եւ Ղալաթիա Մանմուտի ճատտեքի, թիւ 42, ՌՕՄԱՆ եւ ԸՆԿ. Թղթա-վաճառանոցն:

ՊԱՏԿԵՐ տասն Լ. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան:
Գառառաց Լ. օտար Երկիրներու համար
քղրատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խրատարանիչը քիչ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐի խմբագրատունն է ի Բերա , Եհչիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեան Լ. քերքին
վերաբերեալ այլ ամենան խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1